

са „даровањем за душу” и чистом хришћанском потребом враћања дуга „Богу и народу”. Ова књига, заснована на вишегодишњем прегалаштву, остаје као споменик задужбинарима Матице српске, док је ауторка, приказивањем племенитих напора појединаца, приложила научно уздар-је свима онима који су кроз векове даривали за душу свога народа.

Др Милена Ж. КУЛИЋ
Стручни сарадник
Матица српска, Нови Сад
Одељење за књижевност и језик
milena.kulic1@gmail.com

ЈОВАН ДЕЛИЋ – СВЕДОК ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА

Милош Јевтић, *Досићи немоћуће: разговори са Јованом Делићем*, Архив Војводине, Нови Сад 2025

Књига *Досићи немоћуће: разговори са Јованом Делићем* прати живот и деловање академика Јована Делића. Саставни је део Јевтићеве колекције интервјуа са знаменитим културним посленицима под називом „Одговори”, и објављена је као двеста тридесет осма у низу. Разговори са академиком Делићем вођени су 2023–2024, између осталог и поводом обележавања неколико јубилеја: педесетпетогодишњице књижевног рада, четврт века на месту главног уредника *Зборника Матице српске за књижевност и језик* и седамдесетпетогодишњице „широког и разноврсног животног пута”. У години у којој је објављена књига, 2025, аутор Милош Јевтић, новинар и културни посленик, обележио је јубилеј – педесет година колекције „Одговори”. Стога књига разговора двојице „разговорција” најављује садржај прожет личним и професионалним искуством, лишен „хормоналних плима”, сигуран и одмерен, садржај усмерен ка трајању и досезању немогућег из којег свако може нешто корисно научити.

Јевтићева књига *Досићи немоћуће* састоји се из неколико формално различитих целина: међусобне преписке „разговорција”, систематичног прегледа професионалних достигнућа академика Делића, са којима је јавност упозната или се може релативно једноставно упознати, разговора са Делићем о личном односу према животним токовима и књижевном раду – наставном и научном, фото-албума који верификује или проширује дотадашњи разговор и разговора о свеприсутним и актуелним темама о свету у којем се траје.

Обимом највећа и читалачкој јавности најпријемчивија је целина о личном односу академика Делића према животним токовима и књи-

живним достигнућима, научним и наставним. Он својим присуством и деловањем у „одсјечку времена” задобија улогу његовог сведока. Припада поратној генерацији. Имао је прилике да кроз одрастање, школовање и студирање стасава уз носиоце „еванђељских врлина” и вичне послу, уз људе човечне и стручне. Првих је било нарочито у средини у којој је рођен и одрастао. Такви су га одгојили и формирали. Најпре мајка Влајка и деда Танасије, Ђед, али и отац Милисав, баба Јока. Људи изграђени на српској усменој традицији и дубоко укорени у вери. Управо спој ова два вредносна система чинио је систем вредности „наше традиционалне сељачке културе”, које одавно нема, а о чијем је нестајању током периода детињства и одрастања сведочио и академик Делић. Разлог због којег о породици говори с посебном пажњом јесте да од заборавачачува један свет који је нестао пред његовим очима. Свет у којем је поникао, који га је формирао, за који је посебно везан.

Академик Делић поменуће да је мајка знала народне песме; „Знала их је сијасет напамет, мушких, женских и тужбалица”. Певала је само својим синовима. Етичке норме на којима почива народна епика биле су саставни део њеног битија. Зато ће попут мајке Јевросиме бринути о души својих синова. Негде пред смрт саветоваће их да се не огреше о рођаке. Бринула је да се не погорде. Када је у два наврата садашњи академик Делић, тадашњи син Јован, исповедио мајци како је одолео искушењима која би му брзо обезбедила бољи друштвени положај, мајка је била задовољна, чак радосна. Брига о души, својој и туђој, јеванђељска је врлина. Мајка се радовала јер је и након одласка од куће Јован истрајавао на вредносном систему изграђеном код куће. Ђед, личност митских димензија, „звијер међу људима, вуцима и змијама”, Бог на земљи, научио је унука „бечкању”, да буде неустрашив и доследан. Најприсније је учио од Ђеда јер је по рођењу највише времена са њим проводио. Певушио је и Ђед пред унуком, али нико други до Јована није познавао ту његову осетљиву страну. Од Ђеда је усвојио суштину јеванђељске истине: „Кад ти Онај озго – Ђед показује руком на небо – сиђе ође (ставља руку на срце), и ти га осјетиш у грудима, па твој живот постоји само за то да се жртвујеш”, као и свест о одговорности према прецима и потомцима. Култ књиге, песме и приче понео је из куће.

Разговор показује да је академик Делић током седамдесет пет година дугог живота своје деловање или неделовање темељио управо на истинама и обрасцима понашања које је усвојио од ово двоје људи. Бринуо је о својим прецима бринући о њиховој души. Својим залагањем допринео је да се место колективног стратишта у Долима, где су живот изгубили мајчини родитељи, преобрази у светилиште. „Пивски новомученици су канонизовани и душа моје мајке се сада радује”, говори Делић. Управо у овом разговору помиње српског капетана Синђелића, „чудо од јунака”, Ђедов узор. Помињањем чува од заборавача име и дело

– жртву српског јунака балканских ратова – и испуњава Ђедов завет. Брине академик Делић и о садашњима и о будућима. О томе сведоче бројни његови поступци о којима се сазнаје из његовог односа према пријатељима, професорима и студентима.

Говорећи о српском капетану Синђелићу, академик Делић каже да „име чини човека”. Своје име је добио према свецу заштитнику – Светом Јовану Крститељу и Претечи. Рођен је као беба са малим изгледима да ће остати у животу, али се деловањем Неба то брзо променило. Преподобни отац Јустин беседи да име Јован значи благодат; „сав је пун блага небеских”. И даље, говорећи о Светом Јовану Крститељу, каже да је он први који је објавио и показао свету Бога у телу, „он најглавнији Сведок”. Академик Делић је сведок кретања књижевности у временском распону од пола века и из различитих друштвених позиција: ученика, студента, научника, професора, културног посленика.

Као ученик гимназије у Никшићу, Јован Делић је био сведок њеног моћног периода. Даје шири приказ добрих страна ове школе са дугом традицијом у периоду кад ју је похађао. Живописан је приказ кључних личности овога периода. Најупечатљивија је свакако анегдота са математичарима, најпре Василијем Ацићем, Пивљанином, јунаком и јуначким потомком. На Филолошком факултету у Београду сретне опет човека јуначкога порекла, другачијег сензибилитета – професора Ива Тартаљу. „Човјек високих – највиших – моралних начела”, говори академик Делић. Са „таквима” знао је и умео да се „носи” и пријатељује, јер „сличан се сличном радује”. И Делићи су рода јуначкога. Из никшићке гимназије, са часова физике и из разговора о фудбалу, који воли, понео је осећај, који ће касније прерасти у веру, да се може и немогуће. Слика фудбалера Беаре који чини „’додатни трзај’ у ваздуху, без ослонаца” за њега је „остала метафора неког немогућег напора, прегнућа, потеза”. У свим својим друштвеним улогама од себе ће захтевати немогуће, и често досезати немогуће. Као гимназијалац пратио је текући књижевни живот уз подстицај наставника српског језика Слободана Вујачића.

Академик Делић са највећом хвалом говори о Катедри за општу књижевност и теорију књижевности на Филолошком факултету у Београду, коју је 1954. године обновио и оживео Војислав М. Ђурић. Касније искуство показало је да је београдска школа била светска. Приступ изучавању књижевности код професора Ђурића, Тартаље, Николе Милошевића био је на највишем нивоу. Нарочито истиче Општи семинар Војислава Ђурића, који се слушао на основним студијама. „Ђурић га је водио маестрално; нико му није био ни примаћи”. Семинаре које је Делић имао прилике да прати у иностранству, а то су били углавном докторски семинари, нису се могли поредити са Ђурићевим. „С овим што сам овдје научио, смио сам изаћи свугдје и пред свакога”. Академик Делић с великим поштовањем и захвалношћу говори о професору Ђурићу, не само

због његове стручности већ и због човечности коју је показивао према студентима и млађим колегама. Као Танасијев потомак, Јован Делић брине о прошлима, садашњима и будућима. Својом докторском дисертацијом о Данилу Кишу одао је почаст катедри и професору који је ту катедру обновио – Војиславу М. Ђурићу. Професор Ђурић је имао прилике да ту похвалу доживи и да се њоме орадости. Да мирније дочека коначност, иако иза себе не оставља рођене потомке. Оставио је духовно потомство. И то какво!

Током студентских дана Јован Делић постигао је запажене научне резултате и ушао у књижевне кругове. Говори да је седамдесетих година књижевност много значила, да је била „главно поље слободне критичке мисли”.

Достигнућа академика Делића у науци о књижевности су врхунска, о чему сведоче најпрестижније награде из ове области. Њихов преглед дат је на почетку Јевтићеве књиге, и сада неће бити посебно помињане, али оно што Јевтићев преглед не показује, а што се из разговора сазнаје, јесте да је паралелно рађено на више разбоја и да су постигнути врхунски резултати готово на свим. Како се то постиже? Како је то могуће? Могуће је оном ко верује да се може и немогуће. И оном ко је од оца Милисава наследио фанатичан однос према раду. И сада, у седамдесет петој години, академик Делић стреми ка истом. Да премрежи двадесети век и остави историјски преглед поетика српске поезије XX века у контексту светске књижевности. Близу је томе да још једном досегне немогуће. Близу је јер пола века неуморно ради на томе. Треба сада да уобручи и уцелови све што је писао о српским песницима XX века.

Положај науке је последњих деценија маргинализован. Поредићи своје искуство главног уредника *Зборника Майице српске за књижевност и језик* са искуством давнашњег главног уредника, професора Драгише Живковића, Делић закључује: „Статус часописа постао је јадан и биједан”.

Академик Делић са посебном радошћу говори о позиву универзитетског наставника. И његова наставничка каријера трајала је дуже него што је уобичајено. Четрдесет осам година. Предавао је у Новом Саду (1972–1998), Београду (1998–2020), Петрињи, на Палама, у Крагујевцу. Каже: „Много сам се давао студентима”. На ту жртву обавезао га је однос који су његови професори, Војислав Ђурић и Иво Тартаља, имали према њему као студенту. У раду са студентима трудио се да буде искрен, разумљив, да делује тако да се и настава и књижевност чине занимљивим. Био је племенит и присутан, и ту своју присутност потврђивао је поклањајући посебну пажњу консултацијама са студентима. Веровао је да им разговором највише може помоћи. Поносан је на своје наставничке резултате и велико духовно потомство које је стекао и које сматра својим животним делом. Те изграђене људе зове „моја ћеца”. Своју „ћecu”

окупља на Богојављење уочи своје крсне славе, а резултат тих окупљања су често лична и научна достигнућа.

О неповољном положају наставника српског језика и књижевности у контексту савременог живота академик Делић говорио је током разговора на разне актуелне теме. Говорио је са дубоким разумевањем.

Културно-научно деловање на завичајном простору, у Плужинама, Требињу и Билећи, академик Делић документовао је визуелним путем, фотографијама. Његово културно-научно деловање на завичајном простору и допринос науци о књижевности и ширењу културе на тим просторима који су из тога произишли, паралелно са врхунским наставно-научним ангажманом, опет задиру у поље немогућег. О томе се не сазнаје из разговора са академиком Делићем већ из Јевтићевог прегледа његових професионалних достигнућа на почетку књиге. А шта Делић показује фотографијама? Да није заборавио свој завичај. Да ради колико може, и више од тога, у корист својих, и да брине о својима – прошлим, садашњим и будућим. Да није само сведок културног и вредносног система који су нестали са његовим прецима већ и њихов носилац и чувар. Фотографије су сведочанство „еванђељских врлина” – пожртвованости, скромности, смерности, милосрђа, племенитости, љубави. Академик Делић је на тим фотографијама увек у другом плану, или је део радне скупине, заједнице, и то често у улози онога који даје, дарује другом одређено признање. Професионална дружења често добијају ширу, небеску димензију, настављајући пријатељевање на просторима уз оближње цркве и манастире. Уосталом, и из разговора са академиком Делићем формира се иста слика о његовој личности. Показујући најпре друге људе и говорећи најпре о другима, са неоспоривим приповедачким даром, Делић открива да баш у томе лежи снага и величина његове личности.

Разговори који чине последњу целину Јевтићеве књиге, вођени на разне актуелне теме, показују да академик Делић изврсно познаје историју и још боље је разуме, да је отворен за тековине савременог доба али и опрезан према њима, и да будућност не види као светлу. Разговор показује отворен, свестран и далековид приказ времена у којем се траје, и као такав је врло користан.

„Разговор је један од темељних видова српске традиционалне усмене, културе”, каже академик Делић. На тој култури је изграђена његова личност. Човек који не воли да говори о себи, чувајући се греха, гордост, у разговору са другима изражавао је себе. Културу разговора Јован Делић негује током читавог живота. О томе сведоче разговори које је неговао са Драгишом Живковићем, Сртенем Марићем, Александром Тишмом. Из културе разговора са новосадским писцем Александром Тишмом проистекло је једно од највећих људских признања које је доживео. Отуда се може разумети одзив на Јевтићев позив на разговор. Тек у разговору са „разговорцијом”, вештим сабеседником, академик Делић

могао је да прикаже и објасни себе свету и својој деци, о којој није говорио, али којој посвећује ову књигу разговора.

Врхунски књижевни делатник – у науци, настави и култури, академик Јован Делић сведок је кретања књижевности из различитих друштвених позиција и сведок времена у ширем контексту, од поратних дана до данас. Својим животом и делом сведочи о томе да човек може бити врхунски стручан и јеванђељски човечан. Јевтићева књига показује како је то могуће.

Мср Јелена З. ЈОВАНОВИЋ КОСТИЋ

Универзитет у Нишу

Педагошки факултет у Врању

jelena.z.jovanovic@gmail.com

jelenajk@pfvr.ni.ac.rs

СТВАРАЛАШТВО РАСТКА ПЕТРОВИЋА У ХЕРМЕНЕУТИЧКОЈ ПРИЗМИ

Поетичка ђоља Расџка Петровића: ѿемајски зборник, уредник Јован Делић, Матица српска, Нови Сад 2025

Зборник *Поетичка ђоља Расџка Петровића*, настао као резултат научног скупа одржаног 8. децембра 2023. године у Матици српској поводом 125-годишњице пишчевог рођења, обухвата двадесет текстова угледних књижевних тумача и истраживача различитих генерација. Инспирисана Петровићевим стваралаштвом, које, заједно са делом Винавера, Настасијевића и Црњанског, припада самом врху српске књижевне авангарде, тумачења обухватају пишчеву литературу у интегралу, на методолошки разноврстан а херменеутички утемељен и иновативан начин.

Прву целину зборника отвара текст „Растко Петровић: експериментатор и уметник” Николе Грдинића, који указује на Растков индивидуални стил који се опире подвођењу под појмове као што су експресионизам, кубизам или надреализам. Рад истиче Петровићево стварање новог стилско-језичког израза и потребу за новим виђењем стварности, монтажно грађење слика и променљиви тип лирског субјекта, уношење материјала из свакодневнице у иреалне асоцијативне низове и пишчева истраживања у домену слоја звучања. Анализира се и однос ликовног и књижевног у песничкој збирци *Ошкровење*, уз запажање да је визуелни аспект књиге недовољно присутан у нашој културној свести, те да због своје интермедијалности збирка заслужује фототипско издање.

Роберт Ходел у раду „Растко Петровић: мотив братоубиштва” тумачи мотив братоубиства у одабраним пишчевим прозним и поетским